

PALAUTETTA SUOMEN KIELEN TOIMINTAOHJELMASTA

Suomi toisena kielenä -opettajat ry. on suomea toisena kielenä opettavien ja alan opiskelijoiden yhteinen yhdistys. Yhdistyksellä on tällä hetkellä lähes 400 jäsentä ympäri Suomea. Jäsenmäärä on kasvanut nopeasti viimeisen kahden vuoden aikana. Yhdistys toimii aktiivisesti S2-opetuksen kehittämiseksi.

Suomi toisena kielenä -opettajat ry:ssä (jatkossa myös S2-opettajat) on käyty perusteellista keskustelua Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisemasta kielipoliittisesta toimintaohjelmasta *Suomen kielen tulevaisuus*. Hallituksen jäsenet käsittelivät toimintaohjelmaa sitä varten kokoontuneessa lukupiirissä 29.8. Siinä käydyn keskustelun pohjalta on koottu seuraava palaute. Palautteemme näkökulmana on siis suomi toisena kielenä -opetus, ja palautteemme keskittyy toimintaohjelman lukuun 4.6 *Monikielinen koulu ja suomen kielen opetus: kenelle, mitä ja miten*. Palautteessa sivutaan myös lukua 5 *Suomen kieli korkeakouluopinnoissa ja tieteen kielenä*.

Toimintaohjelma puheenvuorona S2-opetuksen kehittämistä

Suomi toisena kielenä -opettajat ry:ssä pidetään kielipoliittista toimintaohjelmaa *Suomen kielen tulevaisuus* merkittävänä puheenvuorona S2-opetuksen kehittämistä. Se jatkaa keskustelua kielipoliittisesta tulevaisuudesta paljolti siitä, mihin vuonna 2007 julkaistussa kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportissa *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta* päästiin. Toimintaohjelma sekä jatkaa että kritisoi kielikoulutuspoliittisen raportin linjauksia. Kuten toimintaohjelman kuvauksistakin käy ilmi, S2-ala on lyhyen historiansa aikana kokenut suuria murroksia - ja on parhaillaankin keskellä suurta murrosta.

Toimintaohjelman luku 4.6 on sävyiltään poleeminen, mitä S2-opettajien keskuudessa ei ole otettu pelkästään myönteisesti vastaan. Osa jäsenistä ei pitänyt S2-opetuksen kritiikkiä oikeaan osuvana. Toimintaohjelmaa laajemmin tuntemattomalle tekstissä esitetyt tärkeät näkemykset S2-opetuksen kehittämistä voivat peittyä tämän ”poleemisen hälyn” taakse. Poleemisuuden herättämää ärtymystä tärkeämpänä S2-opettajissa pidetään kuitenkin huomion kiinnittämistä – erityisesti S2-alan kehittämisen näkökulmasta - asioihin ja sisältöihin, joita toimintaohjelmassa esitetään. Monet niistä ovat arvokkaita oivalluksia, joiden avulla S2-alaa voidaan varmasti kehittää.

Suomi toisena kielenä -opettajat ry:ssä toivotaankin, että toimintaohjelmassa esitetyt kysymyksenasettelut ja siinä luodut näköalat otetaan vakavasti huomioon tulevassa opetussuunnitelmatyössä. Toimintaohjelmassa luodaan tulevaisuuden kielipoliittisia linjoja, ja näkemykset luonnollisesti ovat esillä visionäärisinä kuvauksina. S2-opettajat pitävät oman opetusalan kehittäminen kannalta elintärkeänä, että näitä linjauksia tutkitaan ja syvennetään opetussuunnitelmien laadinnassa kaikilla kouluasteilla. Opetussuunnitelmatyössä tulee varata tarpeeksi tilaa ja aikaa erilaisten suomen oppijoiden suomen opetuksen linjaamiselle.

Kysymyksenasettelujen ajankohtaisuus

S2-opettajat pitävät kielipoliittisen toimintaohjelman luvun 4.6 kysymyksenasetteluja ajankohtaisina. Toisen polven maahanmuuttajien tilanteen ottaminen käsittelyn lähtökohdaksi on perusteltua. Monet S2-opettajat ovat joutuneet miettimään rooliaan ja opetuksensa sisältöä jo vuosia uudella tavalla, koska suurin osa oppilaista esimerkiksi pääkaupunkiseudun kouluissa ei ole enää juuri maahan muuttaneita vaan jo lapsuudestaan Suomessa asuneita tai Suomessa syntyneitä. Tämä näkökohta kysymyksenasettelun lähtökohdana on mielekäs, koska sen avulla pystytään näkemään S2-opetuksen todellinen monimuotoisuus.

Kielipoliittisessa toimintaohjelmassa korostetaan myös erillisen suomi toisena kielenä –opetuksen tarvetta. Vielä pitkään Suomen kielipoliittista tilannetta saattaakin leimata kehityksen eritahtisuus. Samanaikaisesti kun maahan muuttaneita ihmisiä pitkään vastaanottaneiden paikkakuntien tilanne on edennyt toisen polven maahanmuuttajien opetuksen järjestämistä koskeviin kysymyksiin, on Suomessa lukuisia paikkakuntia, joissa monikielisen opetuksen kysymyksiä ei ole päästy pohtimaan vielä lainkaan eikä niissä niin ollen ole myöskään kehitetty opetuksen järjestelyjä.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry. haluaakin korostaa, että keskustelussa on pidettävä mielessä, että maahan juuri muuttaneille oppilaille ei vielä kukaan ole järjestetty suomen kielen alkeiden opetusta siinä määrin kuin säädökset edellyttävät. Opetushallituksen selvityksen mukaan suomi toisena kielenä -opetusta on järjestetty keskimäärin vain 1 tunti viikossa (mm. Korpela 2006). Keskiarvo osoittaa, että monessa kunnassa erillistä suomen opetusta ei ole järjestetty lainkaan. Toimintaohjelmasta vastaavien tulee myös huomioida, että suurten säästötoimenpiteiden aikana on vaarallista antaa kuntiin kuva, että erillinen S2-opetus ei olisi edelleen tarpeen suurelle osalle kaksi- tai monikielisistä oppilaista.

S2-opettajan todellisuus on siis tässä mielessä toimintaohjelman kuvaamaa tilannetta vieläkin vaativampi. Yhtäältä oma opetustyö vaatii jatkuvaa oman opetuksen sisältöjen ja menetelmien perkaamista – kriittistä reflektointia ja uuden luomista oppiaineen sisältöjen luomisesta oppimateriaalin laatimiseen. Toisaalta samainen S2-opettaja joutuu kantamaan huolta riittävän suomi toisena kielenä –opetuksen turvaamisesta niille, joiden kielitaito on riittämätön menestykselliseen opiskeluun yleisopetuksen ryhmissä. Hän joutuu siis pitämään huolta riittävästä resursseista ja monissa tapauksissa räätälöimään oman lukujärjestyksensä. Tämän lisäksi hänen harteillaan usein myös on yhteistyön käynnistäminen ja ylläpitäminen muiden oppiaineiden ja erityisopetuksen kanssa sekä oppilaan onnistuneeseen yleisopetukseen integroimisen vaatima tuki kielen opetuksessa. Sama koskee S2-opettajia muillakin kouluasteilla – yhteistyökumppaneina vain ovat ammatilliset opettajat tai ammattikorkeakoulun opettajat.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry:ssä pidetäänkin tärkeänä, että tulevaisuuden kielipoliittisessa keskustelussa pureudutaan myös opettajan työn organisatoriseen puoleen. Sitä käsitellään tarkemmin palautteen luvussa *Monimuotoisuus edellyttää koordinointia*.

Syntyperäisyyden käsitteen purkaminen

Suomi toisena kielenä –opettajat ry:ssä pidetään toimintaohjelmassa esitettyä ajatusta syntyperäisyyden purkamisesta kiinnostavia näköaloja avaavana. S2-opettajat ovat yhtä mieltä siitä, että kahtiajako äidinkielen ja suomeen toisena kielenä saattaa ruokkia oppilaiden kategorisoimista. Kahtiajaton purkaminen esimerkiksi Ramptonin esittämien käsitteiden *asiantuntijuus* ja *sitoutuneisuus* avulla, kuten toimintaohjelman sivuilla 87-88 kuvataan, voi olla keino eheyttää opetusta. Purkamalla kahtiajako äidinkielen ja toisena kielenä opiskeltavan kielen väliltä myös oppilaiden kielitaidon monimuotoisuus saataisiin paremmin esiin.

Monet S2-opettajat ovat omassa työssään todenneet toimintaohjelmassa esiin tuodun ristiriidan oppilaan osaaman suomen ja suomi toisena kielenä –opetuksen tavoitteiden välillä. Suo-

mi toisena kielenä –opetuksen tavoitteet on myös aikansa lapsi siinä mielessä, että ne on suurelta osin laadittu toisenlaiseen kielen oppimisen tilanteeseen kuin missä monet nykyiset S2-oppilaat ovat. He ovat saattaneet oppia suomen kielen taivutuksen ”syntyperäisten” tavoin, mutta eivät ole oman kulttuuritaustansa takia harjaantuneita kirjoitettuun kieleen tai eivät ole tottuneita lukemaan kirjallisuutta¹. He siis tarvitsevat suomen kielen opetusta, joka on jotain nykyisen äidinkielen ja kirjallisuuden ja S2-opetuksen välimailta. He eivät tarvitse opetusta suomen verbityypeistä pystyäkseen taivuttamaan verbejä, mutta he tarvitsevat opetusta tekstilajeista ja kirjallisuuden lajeista. Jatkossa onkin tärkeää pohtia, millaisia näkökulmia tekstitaitojen ja kirjallisuuden opetuksen pitäisi sisältää, että taustoiltaan erilaisten oppilaiden tarpeet tulisivat opetuksessa huomioiduiksi. Toimintaohjelman mukaisesti suomea opettelevan kielen opiskelu ja suomea äidinkielenään puhuvan kielen opiskelu on mielekästä nähdä jatkumona, ei toisiaan erottelevina kategorioina. S2-opettajissa toimintaohjelman linjauksia syntyperäisyyden purkamisesta pidetään siis erittäin kannatettavina. Suomi toisena kielenä –opettajat ry. kannattaa myös oppiaineen äidinkieli ja kirjallisuus **nimen** muuttamista suomen kieleksi ja kirjallisuudeksi. Koska toimintaohjelmassa käsitteen syntyperäisyys purkamisesta on voitu luoda vain yleiskatsaus, pitävät S2-opettajat tärkeänä, että asiaa selvitetään tarkemmin tulevassa opetussuunnitelmatyössä. On kiinnostavaa miettiä, miten käsitteet asiantuntijuus ja sitoutuneisuus toimisivat käytännön opetustyön välineinä tai miten niitä voidaan soveltaa eri koulu- tai luokka-asteilla. Mitä sitoutuneisuus tarkoittaa esimerkiksi alaluokkalaisen kielitaidossa?

Moninaiset yhteisöt virtuaalisessa ja ei-virtuaalisessa todellisuudessa

Toimintaohjelmassa esille otettu kuulumisen erilaisiin virtuaalisiin yhteisöihin ja erilaisiin **ei-virtuaalisiin** puhujayhteisöihin ja niiden myötä muodostuvat vaihtelevat identiteetit vaikuttavat kielen oppimiseen. Toimintaohjelmassa näkökulmaa raotetaan toteamalla, että ”tämä uusi tilanne voi olla arvaamattomankin merkittävä kielen oppimisen ja oman äidinkielen säilyttämisen kannalta”. Toimintaohjelmassakaan erilaisiin kieliyhteisöihin kuulumisen merkitystä ei kuitenkaan tarkenneta enempää.

S2-opettajien mielestä onnistuneen integroitumisen kannalta on tärkeää, että maahan muuttaneella lapsella tai nuorella on yhdenvertaiset mahdollisuudet kuulua monenlaisiin puhujayhteisöihin. Toisaalta hänen verkostonsa voivat olla monimuotoisempia kuin yksikielisten oppilaiden, sillä hän pystyy solmimaan ystävyys-suhteita ja virtuaalittavuuksia useammalla kielellä.

S2-opettajat kohtaavat työssään päivittäin myös niitä maahan muuttaneita nuoria ja **aikuisia**, jotka jäävät näiden yhteisöjen ulkopuolelle tai joiden erilaisiin yhteisöihin kuulumisen on kapea-alaista tai rajoittuu vain omakielisiin yhteisöihin. S2-opettajat tiedostavat hyvin vertaisryhmiin kuulumisen merkityksen kielen oppimisessa, mutta joutuvat usein todistamaan myös sen kääntöpuolta, monikielisen yhteisön puuttumista. Varsinkin alueilla, joissa oppilaalla on vahva omakielinen verkosto, hän saattaa rajoittaa elämänsä sen piiriin ja jäädä ulkopuoliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumista tukevista yhteisöistä. Tämä tietysti vaikuttaa myös kielen oppimiseen.

Erilaisiin yhteisöihin kuulumisen avulla lapsi tai nuori integroituu ympäröivään maailmaan – ei yksistään suomalaiseen yhteiskuntaan. Lähin yhteisö koulussa on oma opetusryhmä. Sen jäsenyys voi tuottaa jäsenyyksiä uusia yhteisöissä – oppilaat kuuluvat samoihin faniyhteisöihin, alakulttuureihin tai vaikka samaan jalkapallojoukkueeseen. Suomen kielen oppiminen kytkeytyy mitä suurimmassa määrin tähän integroitumisprosessiin. S2-opettajien mielestä onkin tärkeää, että

¹ Kuten lukuisat selvitykset osoittavat, monet perusopetuksen suomea äidinkielenään puhuvatkaan eivät ole harjaantuneita tai innokkaita kirjallisuuden lukijoita. Opetuksen kannalta on kuitenkin tietty eronsa sillä, johtuuko lukemattomuus motivaation puutteesta vai harjaantumattomuudesta kirjallisuuden lukemiseen. Monen maahan muuttaneen nuoren kirjallisuuden lukemisen ongelmat eivät johdu motivaation puutteesta. Sen sijaan he tarvitsevat lukemisen tueksi tutustuttamista esimerkiksi kirjallisuuden lajien piirteisiin.

entistä paremmin osattaisiin ottaa huomioon onnistuneen integroitumisen tukeminen ja sen tarjoamat mahdollisuudet suomen kielen oppimiselle.

On ilmeistä, että tarvitsemme alallamme sekä tutkimusta että ideoivaa pohdintaa siitä, millä tavalla kielen opetuksessa erilaisiin yhteisöihin kuuluminen voitaisiin ottaa paremmin huomioon. S2-opettajat ovat mielellään mukana tällaisessa kehittämistyössä.

Suomi toisena kielenä –opetuksen ideologia

Toimintaohjelmassa tuodaan voimallisen kriittisin äänensävyin esiin oppilaiden kategorisointi syntyperän tai kielitaustan perusteella. Vaikka monet toimijat päiväkodeista ammattikorkeakouluhin ja yliopistoihin tekevät hyvää ja arvokasta työtä ja saavat aikaan hyviä tuloksia, voi työtä kuormittaa jatkuva riittämättömyyden tunne. Työntekijällä voi olla tunne, että silti jotakin on pielessä. Ongelma ei liity työntekijään eikä varsinkaan siihen, että työn laatu olisi huonoa, vaan se voi liittyä säästöjen ylläpitämiin käytäntöihin, jotka tarkkaan arvioituina saattavatkin olla ristiriidassa eri alojen omien arvoperustojen kanssa. Tästä mielestämme on kyse maahan muuttavien oppilaiden jatkuvassa kategorisoinnissa maahanmuuttajiksi.

Pidämme kannatettavana, että kielipoliittisessa keskustelussa kategorisointia syntyperän ja kielitaustan perusteella puretaan kaikin mahdollisin keinoin. S2-opettajille on kertynyt monenlaisia kokemuksia siitä, että oppilasta käsitellään muista poikkeavalla tavalla kategoriassa *maahanmuuttajaoppilas*. Tarkoituksena on tuottaa hyvää: oikeanlaista tukea ja oppimista edistäviä opetuksen järjestelyjä niitä tarvitsevalle. Kategorisointi voi kuitenkin joskus ”jäädä päälle” ja kääntyä vastakohtaiseen. Monet tavalliset oppimisen esteet saatetaan tulkita kulttuurieroista tai kielitaidon vähäisyydestä johtuviksi. Tuki ei kohdennu oikein ja oppilas saattaa syrjäytyä entistä enemmän.

Ongelmana voi myös olla, että kielitaustaltaan tai syntyperältään erilaisen oppilaan osaamista testataan ja arvioidaan eri tavoin kuin muiden. Kärjistetysti sanottuna tällaisessa tarkastelussa maahanmuuttajaoppilas on ikään kuin lähtökohtaisesti ”surkea” tai ”autettava” ja hänen vahvuutensa tai todelliset taitonsa saattavat jäädä huomiotta. Tällaisessa käsittelyssä oppilasta käsitellään helposti ongelmana sen sijaan, että hänet nähtäisiin ainutlaatuisena ihmisenä, jolla on oma kasvamisen ja oppimisen potentiaalinsa.

Kategorisointi maahanmuuttajaoppilaaksi ja ikuisiksi toiseksi suhteessa kieli- tai kulttuurienemmistöön voi olla monissa toimintaympäristöissä piilevä – tietysti ei-tarkoituksellinen – keino tuottaa erilaisuutta. Se voi toimia havaintoja ohjaavana kehyksenä, minkä vuoksi ongelmallinen oppilas nähdään vain entistä ongelmallisempänä.

Suomi toisena opettajat ry. kannattaa toimintaohjelmassa esitettyä tavoitetta suomi toisena kielenä –opetuksen päämääräksi eli sitä, että ”päämääränä on siirtyminen S2-opetuksesta äidinkielen ja kirjallisuuden tunneille”. Päämäärä on ollut käytännön ohjenuorana monen S2-opettajan työssä, S2-opettajien käyttöteoriaa. On toivottavaa, että tavoite on kirjattu myös opetussuunnitelman perusteisiin.

Kategorisoinnin purkaminen on tärkeä ideologisesti tervehdyttävä prosessi, joka koskettaa paitsi S2-opetusta – ja ehkä ennen muuta – myös kaikkea koulutyötä. On kuitenkin otettava huomioon, että kategorisoinnin purkaminen ei tarkoita sitä, etteikö kouluissa olisi yhtä lailla kuin ennenkin oppilaita, jotka tarvitsevat kielitaustansa takia systemaattisesti suunniteltua **ammattitaitoista koulutettua S2-tukea**. He tarvitsevat sitä kielen oppimisessa jo sen vuoksi, että he pystyisivät suorittamaan oppivelvollisuutensa ja pystyäkseen oppimaan koulussa opetettavia asioita. Tässä mielessä he tarvitsevat S2-opetusta, mutta S2-opetuksen ei **tarvitse aina** tarkoittaa pienen kielitaustaltaan erilaisen oppijoiden opettamista erillisellä tunnilla omassa luokkahuoneessaan. Se voi ja osaksi sen täytyy olla sitäkin, mutta siihen voi liittyä myös esimerkiksi yhteisopetusta reaaliaineiden tai ammattiaineiden opettajien kanssa.

Suomi toisena kielenä –opettajat korostavat, että kielen oppimisen ymmärtäminen jatkumona sisältää ajatuksen siitä, että suomen opettamiseen nykyisen kaltaisena toisena kielenä pitää resursoida vähintään tähänastinen, mieluiten suurempi tuntimäärä, jotta todella päästäisiin asetettuihin tavoitteisiin. Opetuksen järjestäminen kielen oppimista entistä paremmin edistävällä tavalla voi avata uusia mahdollisuuksia erilaisiin opetusjärjestelyihin. Yhtä kaikki opetuksessa tarvitaan kielen ammattilaista, joka pystyy poimimaan oppilaalle tulevasta päivittäisestä kielen virrasta kielen oppimista edistävien rakenteiden, sanaston ja kielenkäyttötaitojen piirteitä ja muuntamaan sen tietoiseksi kielen opiskeluksi. Tällaiselta kielen ammattilaiselta vaaditaan korkeatasoista pedagogista kielen ammattitaitoa, joka nykyisillä koulutetuilla S2-opettajilla on. Toimintaympäristössä tapahtuva kielen opetus ja kielen oppimisen ohjaaminen vaativat opettajalta lisäksi suunnittelua ja koordinoitua, mikä on otettava resurssoinnissa huomioon.

Oman äidinkielen opetus

Toimintaohjelmassa sivutaan oman äidinkielen opetusta äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen yhteydessä. Toimintaohjelmassa todetaan aivan oikein, että oman äidinkielen opetus ei voi korvata äidinkieliä ja kirjallisuutta –oppiaineen opetusta.

Omaa äidinkieltä pidetään kaiken muun oppimisen perustana. Näin ajattelemme lähes itsestäänselvyytensä suomen kielestä. Näin todetaan toimintaohjelmassakin. Koulujärjestelmässämme otetaan sama huomioon myös muiden äidinkielten osalta, vaikka oman äidinkielen viikkotuntimäärä (2 h) ei riitäkään kovin laajaan oman äidinkielen opiskeluun.

Oman äidinkielen opiskelu voi parhaimmillaan paitsi vahvistaa oppilaan äidinkielen osaamista myös vahvistaa hänen monikielisen identiteettinsä tasapainoisempaa kehittymistä ja edistää oppimista muissakin kielissä ja oppiaineissa.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry. pitää mielenkiintoisena selvittävänä, miten oman äidinkielen resurssit voitaisiin kohdentaa erityisesti varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetukseen. Näinä vuosina kehittyvät tärkeät kielenkäyttötaidot, lukeminen ja kirjoittaminen, ja niihin harjaantuminen omalla äidinkielellä edistää taitojen kehittymistä myös suomen kielellä.

Suomen kielivarannon näkökulmasta on selvittävä, millä tavalla paremmin hyödynnetään oppilaiden osaamia kieliä. Yhtenä vaihtoehtona on mahdollisuus ottaa oma äidinkieli A-kieliksi esimerkiksi jo ensimmäiseltä luokalta lähtien.

Opettajankoulutus ja täydennyskoulutus

Nykyiseltä ja tulevaisuuden suomen kielen opettajalta vaaditaan laaja-alaista ammattitaitoa. Ennen kaikkea hän on kielen ammattilainen, mutta hänellä täytyy olla pedagoginen ote kieleen ja hyvät pedagogiset taidot. Työyhteisössä häneltä nykyisellään vaaditaan usein myös muita opettajia parempia yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, koska hänen työnsä edellyttää jatkuvaa toimivaa yhteistyötä muiden opettajien ja oppilashuollon kanssa. Yhteistyötä muiden opettajien kanssa S2-opettajalta edellyttää opetussuunnitelman perusteetkin.

Kielen ja kirjallisuuden osaavana pedagogisena ammattilaisena toimiminen korostuu tulevaisuuden suomen opetuksessa. Syvällistä ja monipuolista kielen ja kirjallisuuden tuntemusta tarvitaan erityisesti silloin, jos hahmoteltu yhteistyö kielen opetuksen ja muiden oppiaineiden välillä saadaan toimivaksi. Toiminnassa opittavan kielitaidon tukeminen edellyttää opettajalta kykyä avoimeen ja joustavaan kielenopetukseen, jossa opetus ei etene oppikirjan tai jonkin tietyn kurssisuunnitelman mukaan. Opetusta ohjaa väljempi raami, jonka turvin rakennetaan sekä käsitystä kielen rakenteista että harjaannutaan taitaviksi kielen käyttäjiksi.

Suomi toisena kielenä –opettajat pitävät erittäin tärkeänä, että myös muut opetuksen ammattilaiset, mm. luokan- ja eri oppiaineiden aineenopettajat, päivähoidosta ammattikorkeakouluhin saavat riittävää koulutusta omassa opettajankoulutuksessaan tai täydennyskoulutuksena kielen oppimisesta. Erityisen tärkeää on ymmärryksen syntyminen oppijan kielestä, välikielestä ja sen pohjalta lähteivistä havainnoinneista. On luonnollista, että oman alansa korkeasta koulutuksesta huolimatta opetuksen ammattilaiset luovat käsityksensä oppijan kielitaidosta (tai useimmin sen puutteista) omissa kielen opinnoissaan omaksumiensa käsitysten pohjalta. Niinpä havainnot voivat keskittyä kielen virheisiin tai poikkeavuuksiin sen sijaan, että osattaisiin nähdä kielitaidon kehittymistä oppijan kielen vahvuuksien kannalta.

Ammatillinen koulutus

Suomi toisena kielenä –opettajat toteavat pettyneinä, että vaikka kielipoliittinen toimintaohjelma *Suomen kielen tulevaisuus* kokonaisuutena käsittelee suomen kieltä laajasti yhteiskunnan kaikilla aloilla, äidinkielen ja erityisesti suomi toisena kielenä käsittely keskittyy perusopetukseen ja lukioihin. Toimintaohjelmassa valinta tulee perusteltua luvun 4.6 alkupuolella, jossa todetaan, että yleisivistävän koulun opetus on avainasemassa pohdittaessa tulevaisuuden kielikoulutusta. Toimintaohjelma keskittyy opetuksen taustalla vaikuttaviin kieliteoreettisiin kulmakiviin, joten tarkastelu on tietenkin mahdollista ulottaa myös muille kouluasteille.

Käsittely johtaa kuitenkin helposti vääristyneeseen kuvaan suomalaisesta koulutuskentästä. Vähintään puolet ikäluokasta jatkaa perusopetuksen jälkeen ammatillisiin opintoihin, joissa menestyminen on usein välttämätön tae työllistymiselle. **Maahanmuuttajataustaisista oppilaista suurin osa jatkaa ammatillisiin opintoihin.** Ammatillisen koulutuksen kielen opetuksessa on monia erityisongelmia, joiden käsitteleminen tulevaisuuden kielipolitiikkaa suunniteltaessa on välttämätöntä. Tämän vuoksi S2-opettajat toivovatkin, että ammatillisen koulutuksen kielen opetusta käsitellään perusteellisesti tulevaisuuden kielipolitiikkaa käsittelevissä keskusteluissa ja ohjelmissa. Tärkeää myös on, että ammatillisen koulutuksen kielen opettamisen tarpeita ja kehittämiskohteita selvitetään riittävästi, että niistä syntyy jäsentynyt kuva.

S2-opetuksen näkökulmasta ammatillisessa koulutuksessa on paljon kehitettävää. Suomen opetus tulisi nähdä osana ammatillisia aineita, jolloin sen tuntimäärä ei ole sidottu yksinomaan äidinkielen tuntimäärään. Ammatillisessa koulutuksessa kieltä ei voi oppia varastossa irrallaan siitä toiminnasta, johon kieli liittyy. Toisaalta kielellä on muista yhteisistä aineista poikkeava rooli keskeisenä osana melkein mitä tahansa ammattitaitoa. Sen vuoksi kielen oppiminen pitäisi kytkeä osaksi ammatillisten aineiden opiskelua. Onnistuakseen se edellyttää, että opetusta hoitavat yhdessä ammattiaineiden opettaja ja S2-opettaja. Yhteisopettajuus tekisi turhaksi – ainakin turhemmaksi – sen nykyisen melko kohtuuttoman vaatimuksen, jonka mukaan S2-opettajan pitäisi pystyä opettamaan ammattikieliä maksimissaan neljän opintoviikon laajuisissa suomen kielen opinnoissa.

Suomi osana ammatillisia aineita antaisi mahdollisuuden tehokkaampaan ammattiaineiden opettamiseen myös niille maahan muuttaneille nuorille, jotka vasta opettelevat suomea. Alalle soveltuvat ja motivoituneet nuoret voisivat aloittaa ammatilliset opinnot ja saada riittävää kielen opetusta ammatillisten opintojen aikana. Riittävä suomen kielen opetus ammatillisten opintojen aikana voisi vähentää myös ammatillisten oppilaitosten tarvetta järjestää erillisiä kielitestejä. Päätötodistus suomalaisesta peruskoulusta riittäisi pääsyvaatimuksena myös eri kielitaustasta tuleville nuorille. Järjestelmä lisäisi siis yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on syytä kiinnittää huomiota myös ammatillisen opetuksen oppimateriaaleihin. Asioita ei tarvitse kätkeä monimutkaiseen salakieleen, vaan niistä voidaan puhua selkeällä kielellä, joka auttaa ymmärtämään vaativiakin asioita. Sama koskee ohjeis-

tuksia kuten aikuisten näyttötutkintojen ohjeita. Oppimateriaalien edes kohtuullinen editointi edistää varmasti myös suomea äidinkielenään puhuvien tekstin ymmärtämistä.

Aikuiskoulutus

Suomessa korostetaan työperäisen maahanmuuton merkitystä tulevaisuuden työmarkkinatilanteen kannalta. Työperäinen maahanmuutto onkin jo nyt laajaa, mutta tulee tulevaisuudessa varmasti lisääntymään. Työperäisen maahanmuuton onnistumisen edellytyksenä on kuitenkin, että maahan muuttavien aikuisten suomen kielen opetusta järjestetään riittävästi ja että opetuksen järjestäminen on suunniteltua.

Suomeen muuttavien aikuisten suomen kielen opetusta ei vielä ole pystytty järjestämään riittävän tehokkaasti. Kotouttamislain mukaan aikuisilla maahanmuuttajilla on oikeus opiskella suomen kieltä, mutta se on monille käytännössä mahdotonta, koska suomen kielen kurseja ei ole riittävästi. Monet aikuiset joko eivät mahdu kursseille ollenkaan tai joutuvat jonottamaan kursseille pääsyä kuukausia. Joissakin oppilaitoksissa kursseille on satojen ihmisten jono. Erityisesti alkeiskursseista on huutava pula. Tavallinen on sellainenkin tilanne, että aikuinen suomen kieltä opiskeleva joutuu käymään useita alkeiskursseja, koska oman kielitaidon kehittymisen mukaisia jatkokursseja ei ole tarjolla. Samalla hukataan arvokasta kielen oppimisen aikaa ja heikennetään mahdollisuuksia integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen taito on Suomeen muuttaville enemmän kuin uuden kielen osaamisen taitoa. Se antaa myös aikuisille avaimet toimia suomalaisessa yhteiskunnassa yhdenvertaisina jäseninä.

Aikuisten kielikoulutuksen suurimpia ongelmia ovat suunnittelemattomuus ja maahanmuuttajapolitiikan poukkoilevuus. Tarvitaan systemaattista suunnittelua, että maahan muuttaville aikuisille on riittävästi kurseja tarjolla ja että suomea opiskeleva voi edetä suomen opiskeluissa myös edistyneemmille kielitaidon tasoille. Maahanmuuttajiin kohdistuvan poukkoilevuutta osoittaa esimerkiksi se, että esimerkiksi tänä vuonna työvoimapolitiittisiin koulutuksiin varatut määrärahat ovat olleet loppu jo kesällä.

Aikuisten suomen kielen hyvällä järjestämisellä on myös tärkeitä myönteisiä perhepoliittisia seurauksia, sillä vanhempien suomen kielen taito on tärkeää perheen lasten hyvinvoinnin kannalta. Jos vanhemmat eivät osaa suomea ja eivät tunne suomalaista kulttuuria tai eivät tunne kuuluvansa yhdenvertaisina suomalaiseen yhteiskuntaan, on vaarana, että lapsista tulee uuden kulttuurin tulkkeja vanhemmille. Tällöin perheen sisäiset roolit muuttuvat ylösalaisin ja vanhemmista tulee alaikäisten lastensa autettavia. Tilanne ei ole suotava koko perheen eheyden mutta ei varsinkaan lapsen tasapainoisen ja terveen kehityksen kannalta.

S2-opettajat painottavat, että toimintaohjelman sivulla 87 esiin nostettu kysymys ”mil-laista suomen kieltä siedämme?” on erityisen ajankohtainen aikuisten suhteen. Työmarkkinoilla puutteellisesta kielitaidosta on tullut syrjimiskeino, sillä kielitaitovaatimukset voivat työssä tarvitta-vaan kielitaitoon nähden olla kohtuuttomat. Aikuisten suhteen myös toimintaohjelmassa esiin nos-tettu problematiikka syntyperäisyyden suhteen tulee havainnollisesti esiin. Suomeen muuttaneelta saatetaan vaatia YKI-testin läpäisemistä. Kuinka moni suomea äidinkielenään puhuva saman alan työntekijä laitetaan vastaavantasoiseen suomen kielen testiin? Ja kuinka oletettavaa on, että kaikki alalle työllistyneet sen todella läpäisisivät?

Aikuisten suomen kielen oppimista ei voida taata pelkästään riittäväillä suomen kielen kursseilla, vaan suomea pitää voida opiskella ja oppia työelämässä. Tämä edellyttää aikuiskoulutuk-sessa toimiville suomen opettajille täydennyskoulutusta työpaikoilla tapahtuvasta kielen oppimisesta. Työnantajat pitää saada sitoutumaan kielikoulutuksen järjestämiseen työntekijöilleen riittävän tuen ja erilaisten houkutin kuten taloudellisten etuuksien turvin.

Yliopistot ja korkeakoulut

Toimintaohjelman korkeakoulutusta koskeva luku keskittyy yliopisto-opintoihin ja jättää ammattikorkeakoulut huomiotta. Ammattikorkeakoulutus on kuitenkin tärkeä väylä myös kielitaustaltaan muiden kuin suomenkielisten monipuolisen yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Sekä yliopisto- että ammattikorkeakouluopetuksen yhteydessä on tarpeen tarjota nykyistä enemmän opetusta suomen kielessä ja kehittää monipuolisesti tapoja, joilla voidaan tukea ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden akateemisen ja ammatillisen viestinnän taitojen kehittymistä opinnoissa ja työelämässä vaa- dittavalle tasolle.

Korkeakoulujen suomenkielisissä koulutusohjelmissä on yhä enemmän sellaisia opiskelijoita, jotka käyttävät suomea toisena kielenä. He yleensä tarvitsisivat erityisesti kirjallisessa ilmaisussa enemmän ohjausta kuin äidinkielen viestinnän kursseilla on mahdollista antaa. Kielitaito-ongelmat nousivat esiin varsinkin opinnäytetyö- ja kypsyysnäyttevaiheessa. Kysymys, josta ei toistaiseksi ole korkeakoulukentällä yhteistä näkemystä, ovat suomenkielisen kypsyysnäytteen kielelle asetettavat kriteerit silloin, kun kirjoittaja ei ole äidinkielen. Toimintaohjelmassakin mainitut pyrkimykset sijoittaa kypsyyskoe osaksi muuta opetusta ja antaa tekstistä sekä sisällöllistä että kielellistä palautetta ovat oikeansuuntaisia myös S2-kypsyysnäytteiden kannalta.

Englanninkielisten koulutusohjelmien lisääntyessä lisääntyy myös niiden kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrä, jotka eivät osaa suomea lainkaan opintoja aloittaessaan. Heillä on varsinaisten opintojensa ohella vain muutama vuosi aikaa opiskella suomea ennen valmistumista tai työharjoittelujaksoa. Harvassa korkeakoulussa on tarjolla A2-tason ylittävää suomi toisena kielenä -opetusta, vaikka asiantuntijatehtävissä harvoin tulee toimeen pelkällä alkeiskielitaidolla. Opetustarjontaa tarvittaisiin lisää kaikille kielitaidon tasoille, mutta erityisesti perustason jälkeen.

Englanninkielisillä linjoilla opiskelee myös maassa jo pitempään asuneita nuoria, joista osa on käynyt koulua suomeksi. Heille olisi hyvä tarjota heti edistyneempää, alakohtaisesti suuntautunutta suomen kielen ja viestinnän opetusta. Tämä vaatisi kuitenkin korkeakouluilta tahtoa ja sitoutumista laadukkaaseen, monipuoliseen S2-opetustarjontaan. Ilman sitä yksittäisen suomen opettajan on vaikea saada työhönsä lisää resursseja.

Suomi toisena kielenä -opettajat ja viestinnän opettajat kohtaavat korkeakouluissa yhtä laajan kirjon suomenoppimisen eri vaiheissa olevia opiskelijoita kuin opettajat yleissivistävässä opetuksessa. Siksi myös korkeakoulusektorilla tarvitaan opettajan laaja-alaista ammattitaitoa, pedagogista osaamista ja erityisesti ammattikorkeakoulussa myös halua ja taitoa toimia yhteistyössä ammattiaineiden opettajien ja työelämän edustajien kanssa.

Monimuotoisuus ja joustavat opetusjärjestelyt vaativat koordinoitua

Nykykoulu kehittyy antamalla tilaa monimuotoisuudelle. Oppilasryhmät koostuvat monenlaisista oppijoista, joiden kielitausta, etninen tausta, kulttuuri, oppimisen tavat ja tavoitteet vaihtelevat. Monimuotoisuus ymmärretään sekä rikkautena että elämälle luonnollisena todellisuutena. Monimuotoisuuden pedagogisen arvon oivaltaminen on lähtökohta opetuksen avoimille ja joustaville järjestelyille. Tässä piilee kuitenkin nykykoulun organisatorinen vaara, sillä avoimia ja joustavia opetusjärjestelyjä ja oppilaiden vaihtelevia opintopolkuja ei voida onnistuneesti toteuttaa ilman riittävää opetuksen koordinoitua. Ilman koordinoitua kouluun syntyy helposti tilanne, jossa avoimuus ja joustavuus muuttuu kaaottisuudeksi ja opetuksen järjestelyt ovat puutteellisesti suunniteltuja.

Tällaisessa tilanteessa uudenlaiset opetuksen järjestelyt koetaan koulussa helposti ulkoapäin tulleiksi vaatimuksiksi. Sekä rehtori että opettajat voivat tuntea itsensä riittämättömiksi vaatimusten edessä.

Nykyopetuksen vaatimat opetuksen järjestelyt eivät hoidu perinteisen työnjaon pohjalta. Kouluihin tarvitaan rehtorin, opettajien ja muiden ammattilaisten lisäksi opetusta koordinoivia henkilöitä, joiden vastuulla on asiantuntijana toimiminen. Koordinoivina henkilöinä voivat toimia koulun omat opettajat tai alueella yhteisesti toimivat koordinaattorit. Olipa koordinointi organisoitu miten tahansa, on tärkeää, että koordinointi otetaan resurssien suunnittelussa huomioon yhtenä erityisammattitaitoa vaativana tekijänä. Opettaja ei voi tehdä sitä osana normaalia opetustyönään, vaan koordinoivalle opettajalle on varattava erillinen työaika koordinointia varten.

Erityisesti tällaisia koordinaattoreita, rehtorin ja opettajien tukena toimivia suunnittelevia ja konsultoivia henkilöitä, tarvitaan maahan muuttavien oppilaiden opetusta järjestettäessä. Esimerkiksi valmistavan opetuksen organisointi, onnistunut yleisopetukseen integrointi, oppilaiden opintopolut ja suomen opetuksen järjestelyt vaativat kokonaissuunnittelua, johon koulun henkilöstön aika tai osaaminen ei riitä. Suuremmilla paikkakunnilla koordinaattori voi toimia alueellisena yhdyshenkilönä. Hyvä suunnittelu tuo kunnalle varmasti myös taloudellista hyötyä, joten taloudellinen satsaus suunnitteluun ja koordinointiin tulee kunnalle moninkertaisesti takaisin.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry:n asiantuntijuus

Suomi toisena kielenä –opettajat ry. ottaa kiinnostuneena vastaan monet näkemykset, joita kielipoliittisessa toimintaohjelmassa on esitetty. Monet niistä vastaavat teoreettisemmalla tasolla sitä problematiikkaa, jonka kanssa monet S2-opettajat ovat jo vuosia työskennelleet. On mielenkiintoista havaita, että kysymykset ovat löytäneet tiensä myös kielipoliittiseen keskusteluun, mihin ne mitä suurimmassa määrin kuuluvatkin. Kielipoliittinen toimintaohjelma avaa kysymyksenasetteluja käsitteellisesti, mikä auttaa käsittelemään kysymyksiä yleisemmällä tasolla. Palautteemme kuitenkin myös osoittaa, että toimintaohjelmassa jää vielä käsittelemättä monia tärkeitä tulevaisuuden kielipoliittisia kysymyksiä, jotka S2-alan kannalta ovat yhtä lailla keskeisiä.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry. toivookin, että myös Kotimaisten kielten tutkimuskeskus noteeraisi jatkossa Suomi toisena kielenä –opettajat ry:n alan asiantuntevana toimijana, jonka palautetta voi pyytää jo toimintaohjelman valmisteluvaiheessa aivan samoin kuin muidenkin kielen alan toimijoiden.

Kiitämme Kotimaisten kielten tutkimuskeskusta kielipoliittisen toimintaohjelman julkaisemisesta ja mahdollisuudesta antaa palautetta. Ennen kaikkea toivomme hedelmällistä yhteistyötä tulevaisuuden kielipolitiikan parissa.

Suomi toisena kielenä –opettajat ry.
Hallitus

Katriina Rapatti
puheenjohtaja

Taru Lyly
sihteeri

Hallituksen jäsenet:

Réka Aarnos
Tuula Jäppinen

Kirsi Kaarisola
Miia Kuorilehto
Taru Lyly
Anni Rantahalme
Sanna Voipio-Huovinen

Lähde:

Korpela, Helena 2006. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen järjestäminen perusopetuksessa.
Selvitys 2005. Helsinki: Opetushallitus.